

УДК 796.012.2-057.874

ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ РОЗВИТКУ КООРДИНАЦІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ВАДАМИ ЗОРУ

Ліліана РЯДОВА, Людмила ШЕСТЕРОВА

Харківська державна академія фізичної культури

Анотація. На основі аналізу літературних джерел у статті подано характеристику координаційних здібностей і визначено їхню роль у життєдіяльності дітей з вадами зору. Результати дослідження свідчать про значне порівняно з здоровими однолітками їх зниження. Найбільш значущі показники координаційних здібностей спостерігалися у школярів 8 і 9 класів. Рівень розвитку координаційних здібностей, на наш погляд, залежить від функціонального стану сенсорних систем, передусім зорової.

Ключові слова: зір, вади зору, координаційні здібності, школярі середніх класів.

Постановка проблеми. Зір має складні й різноманітні зв'язки з іншими функціями й відіграє важливу роль у розвитку й життєдіяльності дитини, його порушення призводять до появи вторинних відхилень у психічному і фізичному розвитку [4]. Насамперед страждають функції, тісно пов'язані із зором, особливо, сприйняття предметів і явищ дійсності, орієнтація у просторі, формування уявлень і вимірювальних дій. При порушенні зору відзначаються недоліки у формуванні рухових функцій: швидкість, точність, координація рухів [3, 6, 8].

Добре розвинені координаційні здібності є фундаментом у забезпеченні виконання найрізноманітніших рухів, що проявляються в побутовій, трудовій, професійній і спортивній діяльності людини.

Зазначені вище обставини зумовили необхідність дослідження питання розвитку координаційних здібностей учнів середніх класів із вадами зору.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконується згідно з тематичним планом науково-дослідної роботи Харківської державної академії фізичної культури на 2013 – 2015 рр. за темою "Теоретичні та прикладні основи побудови моніторингу фізичного розвитку, фізичної підготовленості та фізичного стану різних груп населення".

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Координаційні здібності – узгоджені, доцільні, координовані рухи і здатність керувати ними [1].

Координаційні здібності можна диференціювати на окремі групи за особливостями прояву, критеріями оцінювання і факторами, що їх зумовлюють. Ґрунтуючись на результатах спеціальних досліджень, можна виокремити такі відносно самостійні види координаційних здібностей:

- здібність до управління часовими, просторовими й силовими параметрами рухів;
- здібність до збереження рівноваги;
- відчуття ритму;
- здібність до орієнтування у просторі;
- здібність до довільного розслаблення м'язів;
- координованість рухів (спритність).

У реальній побутовій, виробничій або спортивній руховій діяльності всі названі координаційні здібності проявляються не в чистому вигляді, а у складній взаємодії. У конкретних ситуаціях окремі координаційні здібності відіграють головну роль, а інші – допоміжну. При цьому можлива миттєва зміна їхньої значущості у зв'язку зі зміною зовнішніх умов. Проте не тільки особливості ситуації, що складаються у процесі рухової діяльності, зумовлюють головну або допоміжну роль тих чи інших координаційних здібностей. Певні види рухової активності не тільки ставлять різні вимоги до координаційних здібностей у цілому, а й спричиняють потребу максимального прояву їх окремих різновидів [9].

Розвиток координаційних здібностей значною мірою визначається тим, наскільки розвинені здібності до правильного сприймання й оцінювання власних рухів і взаєморозташування ланок тіла. Чим більш точно відчуває дитина свої рухи, тим вищою є її здатність до рухової перебудови і тим швидше вона оволодіває новими руховими навичками [2].

Здебільшого за показниками базових координаційних здібностей діти з аномаліями розвитку відстають від здорових однолітків, найбільш значущі відхилення виявлено в молодшому шкільному віці. Аналіз отриманих Т.П. Бегідовою (2007) даних виявив зниження абсолютних показників рухової координації практично на всіх вікових етапах шкільного онтогенезу у групах аномальних дітей, зокрема і з порушеннями зору.

Разом з тим школярі середніх класів із вадами зору потребують пильної уваги, оскільки в них значно знижені морфофункціональні показники та рівень фізичної підготовленості. Практично всі показники рухового розвитку знаходяться нижче від середніх вікових значень [5].

Мета дослідження – дослідити розвиток координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку з вадами зору.

Методи дослідження: теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел, тестування та методи статистичної обробки даних.

Організація дослідження. Дослідження рівня розвитку координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку з вадами зору проводилося на базі Харківської спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату I–III ступенів № 12, у ньому взяв участь 101 учень.

Результати дослідження. Показники координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку з вадами зору, які визначалися за методами Л.П. Сергієнка (2002), подано в табл. 1.

Здатність орієнтуватися у просторі, як один із видів координаційних здібностей, оцінювалася за допомогою бігу до пронумерованих набивних м'ячів. Результати свідчать про те, що найліпші показники орієнтування у просторі спостерігались у хлопців і дівчат 8 класу ($9,4 \pm 1,3$ та $9,6 \pm 1,5$, відповідно). При цьому показники хлопців середніх класів перевищують показники дівчат.

Статична рівновага визначалася за методикою Бондаревського. Було виявлено, що найліпші її показники з розплющеними очима спостерігались у хлопців 9 та у дівчат 8 класів ($37,1 \pm 24,2$ та $41,0 \pm 31,8$ відповідно); з заплющеними очима – у хлопців 9 і дівчат 8 класів ($5,0 \pm 1,8$ та $4,6 \pm 2,1$ відповідно). На наш погляд, підвищення зазначених вище показників з віком, пов'язано із включенням пристосувальних механізмів, зокрема вестибулярного апарату. Слід відзначити, що показники рівноваги з розплющеними очима в хлопців значно поступаються показникам дівчат, показники рівноваги з закритими очима у дівчат несуттєво поступаються результатам хлопців.

Найкращі показники динамічної рівноваги, яка визначалася за кількістю обертів за 20 с на гімнастичній лаві, спостерігались у хлопців 7 та у дівчат 8 класів ($5,5 \pm 1,0$ та $5,8 \pm 1,0$ відповідно). Аналіз результатів у статевому аспекті дозволив установити, що у хлопців вони кращі, ніж у дівчат.

Результати тесту Копилова десять «вісімок» свідчать про те, що координованість рухів найліпше розвинута у хлопців та дівчат 8 класу ($13,1 \pm 2,0$ та $12,4 \pm 2,5$, відповідно), спостерігається незначна перевага показників дівчат над показниками хлопців.

Ритмічна здатність, яка визначалася за результатами виконання ритмічних рухів верхніми та нижніми кінцівками, виявилася найліпшою у хлопців 9 та дівчат 8 класів ($5,1 \pm 2,6$ та $6,3 \pm 2,8$ відповідно). Показники дівчат у цьому тесті значно перевищують показники хлопців. Вважаємо, що ці відмінності пов'язані з більш тонким слухом у дівчат, що підтверджується й дослідженнями цієї здібності у здорових підлітків.

Аналіз показників здібності до диференціювання просторових параметрів рухів, яка визначалася за результатами човникового бігу 3×10 м, свідчить про те, що найбільш значні вони у хлопців 7 та у дівчат 8, 9 класів ($9,9 \pm 0,8$ та $11,0 \pm 0,7$; $11,0 \pm 1,3$ відповідно). Показники хлопців у всіх вікових групах перевершують показники дівчат. Таким чином, найліпші показники координаційних здібностей спостерігаються у хлопців 7 та у школярів 8 і 9 класів.

Таблиця 1

Показники розвитку координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку з вадами зору

Клас	Стать	n	Орієнтація у просторі (біг до пронумерованих набивних м'ячів), с	Статична рівновага за методикою Бондаревського з розплющеними очима, с	Статична рівновага за методикою Бондаревського з заплющеними очима, с	Динамічна рівновага при виконанні поворотів на гімнастичній лаві, кількість разів	Координованість рухів (тест Копилова десяти «вісімою»), с	Ритмічна здібність (узгоджені рухи руками та ногами), кількість разів	Здібність до диференціювання просторових параметрів ру- хів («човниковий» біг 3x10 м), с
5	Х	15	11,5 ± 3,3	16,4 ± 13,1	3,3 ± 3,4	4,7 ± 1,1	19,3 ± 6,1	1,5 ± 1,9	12,0 ± 2,0
	Д	6	10,8 ± 1,4	23,6 ± 15,2	3,0 ± 1,1	4,0 ± 0,3	17,3 ± 3,8	3,7 ± 1,8	11,2 ± 0,6
6	Х	15	9,9 ± 1,3	28,3 ± 23,3	3,4 ± 2,4	4,1 ± 1,6	16,6 ± 4,9	3,4 ± 1,8	11,1 ± 2,4
	Д	10	10,3 ± 1,5	27,8 ± 21,1	2,5 ± 1,0	3,4 ± 1,2	16,5 ± 6,2	4,4 ± 1,1	11,7 ± 3,2
7	Х	6	9,9 ± 1,2	12,9 ± 4,7	3,4 ± 0,7	5,5 ± 1,0	14,5 ± 3,1	1,8 ± 1,9	9,9 ± 0,8
	Д	16	11,3 ± 1,9	27,3 ± 20,5	3,4 ± 2,8	4,2 ± 1,8	16,0 ± 4,4	3,4 ± 2,3	12,1 ± 1,3
8	Х	15	9,4 ± 1,3	34,0 ± 21,9	4,8 ± 3,1	4,8 ± 0,9	13,1 ± 2,0	3,9 ± 2,9	10,1 ± 0,8
	Д	4	9,6 ± 1,5	41,0 ± 31,8	4,6 ± 2,1	5,8 ± 1,0	12,4 ± 2,5	6,3 ± 2,8	11,0 ± 0,7
9	Х	8	9,7 ± 1,0	37,1 ± 24,2	5,0 ± 1,8	5,4 ± 1,0	15,1 ± 3,0	5,1 ± 2,6	10,0 ± 0,9
	Д	6	11,1 ± 1,4	36,4 ± 27,8	4,4 ± 2,5	4,6 ± 1,0	14,2 ± 3,8	6,2 ± 2,1	11,0 ± 1,3

Висновки:

1. Аналіз літературних джерел свідчить про необхідність дослідження розвитку координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку з вадами зору.

2. Дослідження дозволило виявити, що найбільш значні показники здатності до орієнтації у просторі, координованості рухів спостерігаються у хлопців 8 класу; статичної рівноваги з розплющеними та заплющеними очима, ритмічної здібності – у хлопців 9 класу; динамічної рівноваги, здібності до диференціювання просторових параметрів рухів – у хлопців 7 класу. У дівчат 8 класу зафіксовано найліпші показники здатності до орієнтації у просторі, статичної рівноваги з розплющеними та заплющеними очима, динамічної рівноваги, координованості рухів, ритмічної здібності, здібності до диференціювання просторових параметрів рухів; показники здібності до диференціювання просторових параметрів рухів найліпші у дівчат 9 класу.

3. Недостатній, на наш погляд, розвиток координаційних здібностей потребує поліпшення, зокрема і шляхом впливу на окремі показники функціонального стану зорового, слухового, вестибулярного і тактильного аналізаторів.

Перспективи подальших досліджень. Підвищення рівня розвитку координаційних здібностей дітей середнього шкільного віку з вадами зору шляхом впливу на функціональний стан сенсорних систем.

Список літератури

1. *Бегидова Т. П.* Основы адаптивной физической культуры : [учеб. пособие] / Т. П. Бегидова. – М. : Физкультура и спорт, 2007. – 192 с.
2. *Григорян Е. А.* Рухова координація школярів залежно від віку, статі і занять спортом: автореф. дис. ... канд. пед. наук / Е. А. Григорян. – К., 2006. – 23 с.
3. *Касаткин Л. Ф.* Коррекция недостатков физического развития и ориентировки в пространстве слепых детей / Л. Ф. Касаткин. – М. : Просвещение, 1980. – 112 с.
4. *Касаткин Л. Ф.* Методика изучения проблемы соотношения умственного и физического развития детей с глубокими нарушениями зрения / Л. Ф. Касаткин, Н. А. Остапенко // Физическое воспитание детей в специальных школах : межвуз. сб. науч. тр. – Горький : ГГПИ им. Горького, 1985. – С. 35-43.
5. *Коткова Л. Ю.* Использование комплексно-методического подхода в процессе физического воспитания слабовидящих школьников 14 – 15 лет / Л. Ю. Коткова // Формирование физической культуры и культуры здоровья учащихся в условиях модернизации образования : [материалы Всерос. науч.-практ. конф]. – Елабуга, 2008. – С. 112–117.
6. *Кручинин В. А.* Формирование пространственной ориентировки у детей с нарушением зрения в процессе школьного обучения : [учеб. пособие] / В. А. Кручинин. – СПб., 1991. – 185 с.
7. *Сергієнко Л. П.* Тестування рухових здібностей школярів / Л. П. Сергієнко. – К. : Олім. л-ра, 2002. – С. 202 – 264.
8. *Сермеев Б. В.* Методы контроля за развитием двигательных качеств на уроках физкультуры / Б. В. Сермеев, И. Р. Сермеева. – Горький, 1980. – 26 с.
9. Теорія і методика фізичного виховання : у 2 т. / за ред. Т. Ю. Круцевич. – К. : Олім. л-ра, 2012. – Т. 1. – С. 260.

ИССЛЕДОВАНИЕ УРОВНЯ РАЗВИТИЯ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ ДЕТЕЙ СРЕДНЕГО ШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С НАРУШЕНИЯМИ ЗРЕНИЯ

Ліліана РЯДОВА, Людмила ШЕСТЕРОВА

Харьковская государственная академия физической культуры

Анотація. На основі аналізу літературних джерел у статті дається характеристика координаційних здібностей і розкривається їх роль в життєдіяльності дітей з порушеннями зору. Результати прове-

дённого исследования свидетельствуют о значительном, по сравнению со здоровыми сверстниками, их снижении. Наиболее значимые показатели координационных способностей наблюдались у школьников 8 и 9 классов. Уровень развития координационных способностей, на наш взгляд, зависит от функционального состояния сенсорных систем, в первую очередь зрительной.

Ключевые слова: зрение, нарушение зрения, координационные способности, школьники средних классов.

THE RESEARCH ON THE LEVEL OF THE DEVELOPMENT OF COORDINATIVE ABILITIES OF THE MIDDLE AGED PUPILS WITH VISION DISORDERS

Liliana RIADOVAIA, Ludmila SHESTEROVA

Kharkiv State Academy of Physical Culture

Abstract. On the basis of analysis of literature sources, the paper gives characteristics of coordinative abilities, and the role of vital activity of children with vision disorders is determined. The results of the research show a great decrease comparing with their health people of the same age.

Important indices of coordinative abilities have been observed in schoolchildren of the 8th and 9th forms.

In our opinion, the level of development of coordinative abilities depends on functional state of sensory systems, especially visual one.

Key words: vision, vision disorders, coordinative abilities, middle-aged pupils.